

Φορολογία και αναδιανομή ως όρος και προϋπόθεση για κοινωνική δικαιοσύνη

Βασίλης Παυλίδης

Ένα σύγχρονο κράτος, για την οργάνωση και την εύρυθμη λειτουργία του, οφείλει να χρηματοδοτεί μία σειρά από τομείς που το συγκροτούν και να προβαίνει σε δαπάνες με σκοπό την εφαρμογή πλήθους πολιτικών. Η βασική, αν όχι αποκλειστική, πηγή εσόδων για το κράτος είναι οι φόροι που εισπράττει από τους πολίτες του και μη, με τη μορφή άμεσης και έμμεσης φορολόγησης.

Με άλλα λόγια, ενώ πολλοί τομείς ζητούν και χρειάζονται δημόσια δαπάνη, είναι μόνο ένας ο τομέας που χρηματοδοτεί το δημόσιο. Καθίσταται σαφές, πως η φορολόγηση ως μία αφετηρία της οικονομικής λειτουργίας, καθότι διαμορφώνει το ύψος του χρηματικού ποσού που το κράτος μπορεί στη συνέχεια να διαθέσει, οφείλει να σχεδιάζεται και να εφαρμόζεται με τρόπο που να οδηγεί σε κοινή πρόοδο για τα μέλη της κοινωνίας και όχι σε οπισθοδρόμηση και σε υπονόμευση της συνοχής και της ευημερίας της. Ακριβώς για τους λόγους αυτούς το ζήτημα της φορολογίας, είναι κρίσιμο να συνδέεται αναλογικά με την έννοια της αναδιανομής του εισοδήματος και να θεμελιώνεται πάνω σε αξιακούς πυλώνες που εμπνέουν και πείθουν τους πολίτες, που τους επιτρέπουν να προσεγγίζουν τη διαδικασία αυτή μέσα από το πρίσμα του συλλογικού οφέλους και όχι της ψευδεπίγραφης ατομικής επιβίωσης. Ακριβώς αυτές τις αξίες παραθέτουμε και ερμηνεύουμε.

Το πλέον πυρηνικό στοιχείο για τη στέρεη διάρθρωση κάθε πολιτικής κοινωνίας και αναντίρρητα και κάθε φορολογικού - αναδιανεμητικού συστήματος, είναι η εμπιστοσύνη. Αυτή ακριβώς η έννοια μοιάζει να έχει υποστεί τα πλέον βαριά πλήγματα εδώ και αρκετά χρόνια, ώστε στη χώρα μας αλλά και διεθνώς, να μοιάζει πως έχει χαθεί κάθε ίχνος της. Πολίτες που δεν εμπιστεύονται τα κράτη, τους νόμους, τους θεσμούς, τους άλλους πολίτες, τελικά ούτε καν τους εαυτούς τους. Άνθρωποι, που ως πολίτες, ως γονείς και φίλοι, ως εργαζόμενοι και ψηφοφόροι, ως μέλη μιας υποτιθέμενης κοινότητας, σχεδόν δεν εμπιστεύονται κανέναν και τίποτα.

Το ζήτημα της φορολόγησης και στη συνέχεια της αναδιανομής του εισοδήματος είναι απολύτως κομβικό και καθοριστικό για τη δημιουργία μιας νέας εμπιστοσύνης. Πολίτες που θα εμπιστευτούν την πολιτεία που οι ίδιοι συγκροτούν, θα εμπιστευτούν τον φορολογικό κύκλο που εκκινεί από τη δική τους απόδοση του φόρου και καταλήγει στην επιστροφή των χρημάτων σε αυτούς μέσω των δημόσιων αγαθών και μάλιστα πολλαπλάσια, καθότι κράτος δύναται και οφείλει ν' αξιοποιήσει τις οικονομίες κλίμακας και την ισχυρή διαπραγματευτική θέση του. Η αίσθηση πως οι φόροι επιβάλλονται αλλά και εισπράττονται με τρόπο δίκαιο, αναλογικό και στη συνέχεια τα χρήματα δαπανώνται και επαναδιανέμονται στους πολίτες με λογική που περιορίζει τις

ανισότητες και βελτιώνει το γενικό επίπεδο ζωής και ευημερίας, είναι καίριας σημασίας για το μέλλον κάθε τόπου και της Ελλάδας ειδικότερα. Κάθε άλλη επιλογή και κάθε αποτυχία να εμπεδωθεί αυτή η αίσθηση εμπιστοσύνης που να απηχεί φυσικά την πραγματικότητα, υπονομεύει πολύ ισχυρά, αν όχι οριστικά, κάθε πιθανότητα κοινής σύμπλευσης και προοδευτικής πορείας.

Απόλυτα συνδεδεμένη με την εμπιστοσύνη, είναι η έννοια της δικαιοσύνης και πιο ειδικά στο θέμα μας, της επιβολής δίκαιων φόρων. Αξίζει στο σημείο αυτό να γίνει αναφορά στη συνταγματική πρόβλεψη που σχετίζεται με το ζήτημα. Στο άρθρο 4, παρ. 5 του Συντάγματος ορίζεται ρητά ότι: «Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους». Η δικαιοσύνη στη φορολογία, με άλλα λόγια, ως επιδίωξη ισότητας και ισοπολιτείας στο κοινωνικό σύνολο. Σε μια εποχή, μάλιστα, που το αίτημα για δικαιοσύνη είναι πάνδημο όσον αφορά τον τόπο μας, αλλά και οριζόντιο. Αφορά όλα τα πεδία ζωής, κάθε πτυχή της καθημερινότητας και ταυτόχρονα τα σημαντικά και ριζικά πεδία που διαμορφώνουν τον κοινό βίο των ανθρώπων. Καθίσταται σαφές, πως η κοινωνική δικαιοσύνη η οποία οφείλει να επανανοηματοδοτηθεί από τις πολιτικές δυνάμεις που έχουν την αγωνία της αληθινής προόδου, δεν είναι μόνο ένα τελικό αποτέλεσμα, αλλά υπεισέρχεται νωρίς στην κοινωνική λειτουργία, στον οικονομικό κύκλο και στο πολιτικό φαινόμενο, τελικά. Ακόμα από την ώρα της συλλογής των φόρων. Αν εκείνη την αφετηριακή στιγμή δεν είναι κοινός τόπος για τους πολίτες η αίσθηση δικαίου, ενδεχομένως το στοίχημα μιας συνεκτικής πολιτικής κοινωνίας να είναι ήδη χαμένο.

Πολλώ δε μάλλον, η αξίωση για ένα κοινωνικό κράτος δικαίου, όπως αυτό αναγγέλλεται, επίσης, με διάταξη συνταγματικής περιωπής στο άρθρο 25 του Συντάγματος.

Περαιτέρω, ακρογωνιαίος λίθος αξιακά, για μία νέα συλλογικότητα, για ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο, θεμελιωμένο μεταξύ άλλων, πάνω και σ' ένα δίκαιο φορολογικό και αναδιανεμητικό σύστημα, είναι η αρχή της λογοδοσίας. Μοιάζει περιττό να εξηγηθεί, ειδικά στην εποχή που διανύουμε, πόσο νευραλγικής σημασίας είναι η έννοια της λογοδοσίας, συνολικά στην πολιτική διαδικασία και τη λειτουργία του κράτους και της δημοκρατίας. Ειδικότερα, ανάγεται σε ακόμα κρισιμότερης σημασίας όταν αναφερόμαστε στα χρήματα που με τη μορφή φόρου, άμεσου και έμμεσου, φεύγουν από τα χέρια των πολιτών και πηγαίνουν στα ταμεία του κράτους προκειμένου να χρηματοδοτήσουν όλα τα δημόσια αγαθά. Με άλλα λόγια, ένα απλό (π.χ. εφαρμογή ενιαίας κλίμακας για όλα τα εισοδήματα), κατανοητό, δίκαιο (π.χ. διόρθωση σχέσης μεταξύ άμεσων και έμμεσων φόρων ή φορολόγηση υπερκερδών, και μερισμάτων) και σταθερό φορολογικό σύστημα που με διαφάνεια θα δείχνει όλη τη ροή των φόρων, από τις πηγές τους και μέχρι το πώς τα χρήματα αυτά μετουσιώνονται σε δημόσια αγαθά, θα μπορούσε να

επανοικοδομήσει την έννοια της δημοκρατικής λογοδοσίας που είναι απολύτως απαραίτητη για οποιαδήποτε κοινωνική πρόοδο και βελτίωση.

Τελευταίο, μα υψίστης αναγκαιότητας σημείο που αξιακά σχετίζεται με το ζήτημα της δίκαιης φορολόγησης και αναδιανομής, είναι αυτό που έχει εσχάτως προκύψει διεθνώς και εγχώρια και συνοψίζεται στο δίπολο, ανοιχτός και κλειστός κόσμος. Αναμφίβολα, ενισχύονται τα τελευταία χρόνια δυνάμεις που προκρίνουν την ιδέα του πιο κλειστού κόσμου, των πιο κλειστών θεσμών και δομών, της κατακερματισμένης σε συρρικνωμένες ατομικότητες, κοινωνίας. Βασισμένες στην εδραίωση του φόβου, προτάσσουν έναν περίκλειστο και ουσιαστικά στάσιμο και συντηρητικό τρόπο λειτουργίας των κρατών. Στον αντίποδα, άνθρωποι και δυνάμεις που απελευθερωμένα και βαθιά πιστεύουν στην πρόοδο και σε μία νέα έννοια κοινωνικής δικαιοσύνης, προκρίνουν ως τρόπο πραγμάτωσης αυτών των ιδεών, την ανοιχτή και διαφανή λειτουργία θεσμών, κομμάτων, δημόσιων δομών και τους κράτους εν γένει. Μια καθαρή, διαυγής λειτουργία, με ισότητα στην αφετηρία της οικονομικής και εργασιακής ζωής, με ισοτιμία πρόσβασης στα ολοένα βελτιούμενα και όχι παρακμάζοντα δημόσια αγαθά, εμπεδωμένη ισονομία και μέριμνα για τους πιο ανίσχυρους που θα πρέπει μόνο προσωρινά να βρίσκονται σε αυτή την αδύναμη θέση. Σε αυτήν την κοινωνία που η πολιτική οφείλει να οραματιστεί και να πραγματώσει, οι πολίτες θα έχουν την αίσθηση αλλά και τις απτές αποδείξεις συμμετοχής τους σε μια ανοιχτή και δίκαιη συλλογική προσπάθεια, θα αντιλαμβάνονται ότι δεν τους πετάει σε κάποιο περιθώριο η χώρα τους και θα ζουν ως μέλη μιας ζωντανής, αληθινής πολιτικής κοινότητας με κοινά συμφέροντα και κυρίως κοινό μέλλον και προσδοκίες. Ένα δίκαιο και κατανοητό φορολογικό σύστημα που θα λειτουργεί με διαφάνεια και αποτελεσματικότητα στον τομέα της αναδιανομής εισοδήματος και της παροχής δημόσιων αγαθών, αλλά και στη διαμόρφωση ενός πλήρους και σύγχρονου κοινωνικού κράτους, αποτελεί αδήριτη ανάγκη προς την κατεύθυνση του ανοιχτού κόσμου και της ανοιχτής Ελλάδας που θα περιλαμβάνει όλες και όλους, χωρίς αποκλεισμούς, χωρίς ευνοημένους και αποπαίδια.

Από τα παραπάνω, καθίσταται σαφές πως ένα δίκαιο, απλό στη σύλληψη και σταθερό φορολογικό σύστημα που στη συνέχεια θ' ακολουθείται από εξίσου δίκαιη, αποτελεσματική και αξιόπιστη αναδιανομή του εισοδήματος, αποτελεί έναν μηχανισμό απολύτως θεμελιώδη για μία πολιτεία και μία κοινωνία που επιθυμούν να συνάψουν ένα σύγχρονο κοινωνικό συμβόλαιο με πιθανότητες επιτυχίας. Είναι επιτακτική ανάγκη να διαφανεί ότι μία νέα έννοια εμπιστοσύνης και κοινής ευθύνης για το μέλλον αναδύονται, ως απαραίτητες προϋποθέσεις για ανάσχεση της αύξησης των ανισοτήτων και δημιουργία της αντίθετης πορείας. Να διαφανεί μια νέα συνθήκη όπου οι ανισότητες θα μειώνονται, ενώ θα εμπεδωθεί η αίσθηση της ισότητας απέναντι στη φορολογική πολιτική του κράτους.

Δε φαίνεται να υπάρχει άλλος δρόμος προς μία νέα κοινωνική δικαιοσύνη, ενώ δεν υπάρχει άλλος δρόμος από την κοινωνική δικαιοσύνη προς την ευημερία των ανθρώπων και μια στοιχειώδη κοινωνική συνοχή, ειρήνη και κοινή πρόοδο.